

Børnerådet

BØRNS
VILKÅR

Red Barnet

Mødrehjælpen

5. juli 2018

Høringsnotat om ny bestemmelse om psykisk vold

På baggrund af det tilsendte udkast til ny selvstændig bestemmelse om psykisk vold i straffeloven ønsker Mødrehjælpen, Børns Vilkår, Red Barnet og Børnerådet at komme med en række bemærkninger og anbefalinger i indeværende, fælles høringsnotat.

Notatet er struktureret i to dele: 1) selve bestemmelsen og bemærkningerne dertil, og 2) den bredere implementering, herunder forebyggelse og hjælp til voldsudsatte.

Del 1: Ny bestemmelse om psykisk vold i straffeloven

Formuleringen af selve bestemmelsen dækker gruppen af børn og unge udmærket, idet særligt begreberne *nedværdigende* og *krænkende handlinger* er beskrivende for det mønster, der typisk ses, når børn udsættes for psykisk vold. Det er væsentligt, at krænkende og nedværdigende handlinger i sig selv opfylder bestemmelsen, idet – som vi vil uddybe senere – begrebet om styrelse af nogens adfærd kan være problematisk i forhold til børn. Ordvalget "husstand" bør revideres, da det bliver for snævert. Vi anbefaler, at man anvender "nære relationer" i stedet.

Opdeling af bemærkninger med særligt børneafsnit

Vi anbefaler, at man i stedet for de nuværende bemærkninger, der dækker både børn og voksne, deler bemærkningerne op i to selvstændige dele, der omhandler henholdsvis børn og voksne. Denne opdeling skal tjene en mere tydelig beskrivelse af psykisk vold mod børn, da de nuværende bemærkninger skaber usikkerhed omkring bestemmelsens anvendelighed for børn og unge (ikke myndige personer). Se vedlagte forslag.

Styring af adfærd og det asymmetriske magtforhold

Usikkerheden, som bemærkningerne i deres nuværende form skaber, skyldes den store vægt som 'styring af andres adfærd' får. Vi er helt enige i, at styring og kontrol er afgørende begreber i forhold til psykisk vold mellem to voksne parter, men mener, at denne definition er problematisk, når der er tale om en voksen-barn-relation med et indbygget asymmetrisk magtforhold. I en sådan relation er styring og kontrol i forskelligt omfang – med det formål at understøtte en positiv og sund udvikling - forudsætninger for forældrens rolle i barnets liv som beskytter og opdrager.

Fokus i bemærkningerne om psykisk vold mod børn bør derfor tage afsæt i den udmærkede formulering om, at krænkerens handlinger er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede os barnet.

Psykisk vold i et børneperspektiv

Psykisk vold mod børn har - ligesom mod voksne - mange ansigter. Som eksempler på adfærd, der kan betragtes som nedværdigende, manipulerende eller krænkende fra forældre stedforældre eller andre voksne i deres sted, kan nævnes disse, hvor udgangspunktet er, at gerningspersonen ikke respekterer barnets alder og modenhed: *at isolere et barn fra dets familiemedlemmer eller netværk, at monitorere barnet via digitale tjenester eller GPS-udstyr, at tage en kontrol over barnets dagligdag ved at beslutte hvornår barnet må indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilket tøj barnet må iføre sig mv, at indskrænke barnets bevægelsesfrihed, at fratage barnet adgang til støtte, at omtale barnet som om det ikke er noget værd, at indføre et regelsæt, der udstiller eller ydmyger barnet, at true barnet eller andre i barnets nære relationer, herunder med trusler, der ikke er omfattet af straffelovens § 266, at afpresse barnet, at ødelægge barnets ejendele eller ved systematisk at overvåge barnet, at møde barnets henvendelser med tavshed, afvisning eller negligering.*

Eksemplerne skal ses i relation til barnets alder og modenhed, således vil et mindre barn selvklart være udsat for mere kontrol end et ældre barn, ligesom intentionen med og virkningen af handlingerne indgår i vurderingen af, om barnet er udsat for psykisk vold.

I Mødrehjælpens behandlingsprogram for voldsudsatte mødre og deres børn ser vi gentagne mønstre i de handlinger, børn udsættes for, når de er ofre for psykisk vold. Særligt udsættes barnet for en konstant devaluering, der har som mål at nedbryde barnets selv-værd. Mod piger er devalueringen ofte rettet mod krop, vægt og mad, som eksempelvis vil komme til udtryk ved at sige, at pigen har en grim eller tyk krop, og at de spiser for meget. Konkret har en forælder eksempelvis sagt til barnet over middagsbordet: "Læg den ske, hvis du ikke skal blive lige så tyk, som din mor."

Mange børn oplever også at bliver ignoreret i både kortere og længere perioder og blive nægtet kærlighed og omsorg fra forældrene. Børn bruges også ofte i konflikter mellem forældre ved, at barnets mor eller far bliver nedgjort foran dem, eller at de tages som gidsler og dermed udsættes for en urimelig splittelse, som de har svært ved at være i.

Nedenstående tabeller viser henvendelser om vold på BørneTelefonen.

Psykisk vold på BørneTelefonen. Tal og cases fra 2017.

Samtaler om vold, 2017		
	Antal	Andel
Fysisk vold	2.137	4,6%
Psykisk vold	839	1,8%
Samtaler om vold i alt	2.605	5,6%

Note: Tabellen indeholder data fra Telefonen, Chat-ten, SMS, Brevkassen og Børn hjælper børn. Opgørelsen er baseret på rådgivernes registrering af både barnets primære henvendelsesårsag og evt. relaterede temaer. Da barnet kan henvende sig om flere problemstillinger, vil andele summere til mere end 100%. Da barnet kan henvende sig om flere tematikker omkring vold i samme samtale bliver 'Samtaler om vold i alt' lavere end, hvis man lægger de to kategorier sammen.

Hvem er udsat for vold? Top 3 2017		
	Antal	Andel
Barnet/unge	1.450	94,2%
Søskende	73	4,7%
Mor	45	2,9%

Note: Tabellen indeholder data fra Telefonen, Chat-ten, SMS, Brevkassen og Børn hjælper børn. Der kan gives flere svarkategorier, hvorfor andelen ikke summerer til 100 %. Opgørelsen er udelukkende baseret på rådgivernes registrering af barnets primære henvendelsesårsag.

På BørneTelefonen registreres alene psykisk vold, når denne står alene, og ikke når den følger den fysiske vold, hvorfor tallet umiddelbart kan virke lavere end man ville forvente.

Af samtalerne på BørneTelefonen om fysisk vold fremgår det, at der altid er psykisk vold, når børn udsættes for fysisk vold; børnene venter på, at den fysiske vold sker. De trues med, at det vil ske. Dette ligger i tråd med Mødrehjælpens erfaringer fra behandlingsprogrammet 'Ud af voldens skygge'.

Af de cases der ligger bag registreringerne om psykisk vold kan man se et mange-facetteret billede. Børn fortæller om at se på, når andre i familien udsættes for vold (typisk mor eller søskende). De fortæller om at blive nedgjort, hånet, gjort til grin og ydmyget, at blive skældt ud/rettet på som en del af hverdagen, at få at vide, at man ikke er noget værd, at det var bedre, hvis man ikke var blevet født, at blive ignoreret flere dage ad gangen, at få ødelagt sine ting, at blive spyttet på, at blive spærret inde, at blive truet, fx med at 'få benene hakket af'.

Fx fortæller en 11-årig dreng, at han tit er bange om natten. Når han vækker mor og fortæller det, sætter hun ham uden for døren kun iført undertøj.

En 11-årig pige fortæller, at hun ikke synes den fysisk vold var det værste. Det værste var, da stedfar hev skuffen ud og viste hende en pistol, og sagde 'Jeg skyder din mor, hvis du fortæller, hvad jeg har gjort'. Og, da stedfar en morgen åbnede pigens skoletaske, som hun omhyggeligt havde pakket – hun var en pige, der ville have orden i tingene – og tissede ned i tasken, så alle skolebøger og den ny-smurte madpakke blev pjaskvåde.

Derudover ser vi, når der er tale om stærkt religiøse familier, en tendens til negativ social kontrol. I de etniske minoritetsfamilier kan dette komme til udtryk i form af trusler om at blive sendt ud af landet, at blive slået ihjel eller blive tvangsgift, hvorimod der i religiøse sekter vil være tale om isolation, dæmonuddrivelse, trusler om at komme i helvede og dæmonisering af og advarsel mod samvær med andre end medlemmer fra sekten.

Vidne til vold

Det er meget positivt, at psykisk vold i bemærkningerne også dækker, når børn er vidne til vold. Forskning viser¹, at det er være vidne til vold i familien kan føre til lige så store vanskeligheder for børn, som hvis de selv var udsat for volden. Dog bør der både nævnes psykisk og fysisk vold, samt andre former for vold, da alle voldsformer er skadelige for barnet at overvære, og for barnet vil have karakter af psykisk vold.

Tidsperspektiv

Vi er enige i, at antallet af krænkelser, samt hvor længe den kontinuerlige adfærd skal have stået på, er væsentlige faktorer ift. identificering og afgrænsning af psykisk vold. Vi skal imidlertid bemærke, at 'få uger' for nogle børn, vil være meget lang tid. Dette vil fx være tilfældet for børn, der har oplevet at blive lukket inde uden mulighed for kontakt med omverdenen. Vi skal derfor anbefale, at man ikke sætter en nedre grænse i tilfælde vedr. børn.

Husstand vs. nære relationer

For så vidt angår afgrænsningen til psykisk vold begået af 'personer i forurettedes husstand' skal det bemærkes, at også forhold børn imellem, fx søskende eller stedsøskende bør medtages. I den forbindelse er det igen vigtigt at pointere, at også disse forhold har et helt naturligt asymmetrisk magtforhold, pga. alder, men at der aldrig må være tale om styring og kontrol i et sådant omfang, at det hindrer en naturlig udvikling.

Derudover skal det bemærkes, at når man afgrænser målgruppen til 'personer i forurettedes husstand', så vil andre omsorgspersoner, som børn møder i de arenaer de bevæger sig i, ikke være omfattet. Dette vil fx være tilfældet for personale på et opholdssted, men også lærere og pædagoger, der i nogle tilfælde vil være sammen med barnet længere tid end deres forældre. Det er vores anbefaling, at man i bemærkningerne til lovændringen

¹ SFI 2017: "Børn, der oplever vold i familien", s. 9.

klart tager stilling til, hvorledes man vil håndtere psykisk vold begået af denne person-gruppe i en retslig sammenhæng.

Del 2: Implementering af bestemmelsen

Udredning og anmeldelse af psykisk vold mod børn

Hos børn, særligt yngre børn, kan der ikke forventes samme refleksionsniveau og tilstedeværelse af selvstændigt dannet verdensbillede som blandt voksne. Særligt hvis barnet har været udsat for psykisk vold, der netop kan have som konsekvens at forvrænge barnets virkelighedsopfattelse og nedbringe tro på egne tanker, følelser og selvværd. Dette har betydning for barnets mulighed for at beskrive mønstre af psykisk vold.

Det er vores erfaring, at det ofte tager meget lang tid, før et barn fortæller om vold uanset voldens form og karakter. Barnet vil ligeledes ofte fortælle det til en ven i skolen frem for en voksen². En ven, der således bliver medbærer af viden om volden. Før barnet er i stand til at fortælle om volden til en voksen, skal der være opbygget en tillidsrelation og samtalen skal foregå et for barnet objektivi t sted (ikke i hjemmet). Barnet er fanget i en loyalitetskonflikt og ønsker ikke at skade sin far eller mor, uanset denne persons gerninger. I praksis vil det kræve flere møder og kan sjældent klares ved blot én samtale.

Disse særlige udfordringer bør adresseres ved at møde børnene med en tryk og professionel fagperson, når sager om psykisk vold anmeldes. Børnehusene skal i forvejen benyttes i sager, hvor der er mistanke om vold eller seksuelle overgreb og hvor kommune og politi (strafferetlig behandling af sagerne) er involveret. Sager om (mistanke om) psykisk vold kan derfor naturligt høre med som Børnehusenes specialiserede sagsområde.

Som i nuværende sager i børnehusene, vil der ikke altid kunne rejses en straffesag, men der er stadig en social sag, der kræver en indsats overfor barnet/familien fra kommunal side.

Bevisbyrde

Det fremgår af udkastet til bestemmelsen, at det ikke er et krav at andre end offeret og gerningsmanden er vidne til ydmygelsen (den psykiske vold). Dette er positivt ud fra et retssikkerhedsmæssigt perspektiv, men vi frygter, at særligt børn vil have vanskeligt ved at bevise psykisk vold, såfremt den primært er foregået i hjemmet.

Erfaringerne fra børnehusene og det familieretlige system er, at det ofte er vanskeligt at rejse en sag eller træffe en afgørelse udelukkende på baggrund af barnets fortælling om hændelser og handlingsmønstre. Denne udfordring bør adresseres ved at have skærpet fokus på udredning og anmeldelsesprocessen, som beskrevet i ovenstående afsnit.

² SFI, 'Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark', 2016

Viden og kompetencer blandt frontpersonale

Det er vigtigt, at frontpersonale og fagpersoner (lærere, pædagoger, SSP, PPR, sundhedsplejersker, sagsbehandlere, psykologer m.fl.) får viden om psykisk vold, tegnene herpå samt følgevirkninger. I den sammenhæng er det vigtigt, at der er fokus på, at også enkeltstående situationer/handlinger med psykisk vold potentielt er skadelige for børnene, selvom det ikke falder ind under den strafferetslige definition. Det kan derfor anbefales, at dette inddrages konkret i uddannelserne på Professionshøjskolerne, herunder som efteruddannelse og kurser.

Ligeledes er det vigtigt at børn og unge selv, samt deres forældre, får viden om hvad psykisk vold er, hvad konsekvenserne er, samt hvor og hvordan man får hjælp, sådan at de kan forebygge det, genkende det og gøre noget ved det, hvis det sker.

Ifølge Serviceloven og forældreansvarsloven skal børn beskyttes mod alle former for krænkende behandling, mens det først er ved den vedvarende eller gentagne psykiske vold, at straffeloven kan tages i anvendelse. Det er derfor vigtigt at understrege ansvaret for at handle, når der er tale om børn, også hvis straffeloven ikke kan tages i anvendelse.

Behandlingstilbud

Når et barn udredes for psykisk vold i børnehusene – eller den instans der bliver ansvarlig herfor – er det afgørende, at der henvises til relevante tilbud, hvor barnet kan modtage behandling for konsekvenserne af volden. Konsekvenserne af psykisk vold mod børn er massive, idet barnets udvikling trues og barnet typisk udvikler stress- og traumesymptomer. Det er derfor vigtigt, at der etableres behandlingstilbud til børn, som ikke alene er en mulighed for henvisning til en privatpraktiserende psykolog, men som er i tråd med de ambulante behandlingstilbud, der i dag alene eksisterer privat finansieret i civilsamfundsregi.

Det strafferetlige element kan derfor ikke stå alene, da barnet ikke vil blive hjulpet af, at krænkeren modtager en straf. Direkte hjælp i form af kvalificeret behandling til barnet skal således iværksættes som en integreret del af forløbet, ligesom det vil være nødvendigt at se på udøverens forældrekompetence (hvis det er en forælder) og fremtidige relation til barnet samt familiens situation og ressourcer i øvrigt. Hjælp til udøver er i denne situation helt central, da barnet langt oftest vil skulle blive i relationen mange år fremadrettet.